

GRAMOFONOVÝ KLUB 1969

APOKRYFY

SUPRAPHON

0 58 0402

KAREL ČAPEK

APOKRYFY

Alexander Veliký KAREL HÖGER

Napoleon OTAKAR BROUSEK

Goneril, dcera Learova OLGA

SCHEINPFLUGOVÁ

Romeo a Julie RADOVAN LUKAVSKÝ

Smrt Archimedova VÁCLAV VOSKA

O desíti spravedlivých JAN PIVEC

AJIŘINA PETROVICKÁ

Svatá noc MARTIN RŮŽEK

ADANA MEDŘICKÁ

Pilátovo kredo VLADIMÍR ŠMERAL

Římské legie LUDĚK MUNZAR

Výběr a realizace Josef Cincibus

Technická spolupráce Miroslav Prokeš

Nahráno v pražském studiu Lucerna

v lednu až březnu 1967

KAREL ČAPEK

Karel Čapek (1890—1938) ujasňoval kdysi sobě i čtenáři fortel, jak se dělá a co vyžaduje povídka. Přišel na to, že krátká povídka žádá na čtenáři nebo posluchači rychlou intelektuální orientaci, čilý zájem a pohotovost ihned odpovídat svou vlastní fantazií a citlivostí. Lidé prý si odvykli číst povídky hlavně proto, že si vůbec navykli číst příliš rychle. Jádrem pudla pak shledal v tom, že k psaní povídek je třeba buď šťastné fantazie, nebo (a hlavně) důkladné dávky realismu. Literatura, která se realismu štítí, nebude dobře schopna tvořit povídky. Ostatně tuto zkušenost potvrzuje světová povídková tvorba, jak ji v moderní literatuře psali např. Maupassant, Babel, Hemingway a především Angličané, z nichž Chesterton byl pro Čapka vzorem. Povídka, to byl pro ně úžasný dril, který je nutil k úspornosti a jasnosti vyjadřování.

APOKRYF je slovo řecké, které nechce říci nic jiného, než že jde o dílo pochybné, nepravé, podvržené nebo jinému autorovi připsané; APOKRYFY jsou pak díla, která nebyla zařazena do biblického kánonu a z nichž jen 14 uvádí bible Lutherova (jako např. Knihu Juditinu, Moudrost Šalomounovu, Příběh o Zuzaně a Danielovi, Zpěv tří mládenců v peci ohnivé apod.).

Čapkovi tato forma zvláště vyhovovala, když hledal, jak má vypadat povídka pro noviny. Upoutal ho motiv hovorové řeči a chtěl zkusit nosnost jazyka mluveného. Vycházejí-li APOKRYFY dnes na desce, mohly by se jmenovat také „Povídkami nahlas“, protože si na nich můžete ověřit svěžest Čapkova slova v podání našich nejlepších interpretů. Čapek, který po léta psal pro noviny, zvykl si myslet na lidi, pro které psal. Vypozoroval, že jeho odpovědný úkol je spíše cosi jako péci chléb pro všechny než míchat koktejly pro nějaký kavárenský stolokruh. A v této řeholi vyznával pak pro něho tak typickou snášlivost, abyste dobře rozuměli, nedogmaticnost, nefanaticnost, aby byla možná láska k bližnímu. Tady už vystupuje Čapek jako harmonizátor a vyznačovač přátelských vztahů a dobré činné práce. Jeho svět by rozrušovala velikost, heroismus a zneklidňující záhady. Tady se ztotožňuje s Masarykovým „Jak pracovat“: „Je na nás, chceme-li i nadále rozmnožovat říši smrti, či se vyšínout na ten stupeň, kde život a jen život je účelem, kde je cílem ne rozmnožovat smrt, nýbrž udržovat život a pro život pracovat.“ Ano, tady Čapek odmítá a překonává, nač už rovněž Masaryk poukázal: „Moderní člověk si libuje ve strasti, má štěstí z neštěstí.“

Vyslechnete-li těch devět příběhů z dvaceti devíti, jak je přineslo 1. vydání KNIHY APOKRYFŮ z roku 1945, shledáte se s evropskými kulturními dějinami, s viděním velkých historických událostí i postav bez glorioly hrdinů a bez zbožštění výjimečného, jak jsme se to v náznaku pokusili postihnout:

Alexander Veliký (356—323 př. Kr.) píše dopis svému učiteli Aristotelovi, který jej v letech 343—340 cvičil v myšlence nadřazenosti helénskému člověku a který mu dal počáteční ideologii jeho pozdějšího velikého výboje. Aristotelovi, který vštípl svému žákovi logiku, pilíř své filosofie, je adresován Alexandrův dopis, v němž žádá svého moudrého přítele a vůdce, aby připravil a přijatelně „pro mé Řeky a Makedonce zdůvodnil mé prohlášení za boha“.

Napoleon. Napoleon v Čapkově vidění není generálem, konzulem, ani legendárním hrdinou, je člověkem, který se domáhá slyšení při jakémkoli pomyslení na dnešní a budoucí uspořádání světa, poměru člověka k člověku a ke skutečnosti. Hlas básníka Karla Čapka nezaléhá

uvědomuje, že vlastně podstatou jeho jednání je jenom hra, které se však sám leckdy léká.

Goneril, dcera Learova. Shakespearův Král Lear má tři dcery: sobeckou Goneril, jedovatou Reganu a „blaženou duši“ Cordelii. Stařec Lear, vyhnáný oběma staršími dcerami („jak ostřejší než hadí zub to jest, mít dítě nevděčné“), je prokleje. Žárlivá Goneril otráví Reganu a sama se probodne. Tak se naplní básníková spravedlnost. Čapek se pokouší odpovědět na otázku: Jak to přijde, že se člověk stane zlým? Z Goneriliny zpovědi chůvě se ukáže, z jakých pohnutek se zrodí smrtelná a smrtící nenávisť.

Romeo a Julie. Bezútešná sudba osudů posledních potomků rodů Montekova a Capuletova, odehrávající se v pouhých čtyřech dnech, našla v Čapkově harmonizátorství novou verzi. Padre Ippolito poopraví mladému Angličanovi příběh Romea a Julie, který jej zná jenom z divadelní hry: „Julie, kterou jsem znal, si vzala hraběte Parise a měla s ním osm dětí. Pravda, říkalo se, že se předtím zbláznila do jakéhosi mladého crapulona — o kom by se něco neříkalo? ... Pravda je, že Romeo utekl do Mantovy a chudáček Julie se z lítosti nad tím drobátko přiotrávila. Ale nic to nebylo...“

Smrt Archimedova (212 př. Kr.) v Čapkově podání poopravuje výklad, že by Archimedes byl zabit při dobytí Syrakus římským vojákem, který vnikl do domu, aby plenil, ale byl zabit štábním setníkem Luciem, když odmítl kolaborovat s Římany.

O desíti spravedlivých. Příběh z 1. knihy Mojžíšovy, jak je zaznamenán v kap. 18, v. 20 — 33, parafrázuje Čapek v rozhovoru Abrahama a jeho manželky Sary, aby spolu vybrali pro Hospodina deset spravedlivých. Sářina hašteřivost a lidská malicherná zloba se zmůže jen na povzdech: „Hospodine, od nás lidí nezádej, abychom ti navrhli deset spravedlivých z veškerého lidu tvého.“

Svatá noc. Lukášovo evangelium, psané pravděpodobně pod vlivem apoštola Pavla, zachytilo pro nás zázrak narození Páně. Čapek napsal ve svém apokryfu všední příběh, který zahazuje hádka betlémských hostitelů, kteří přijali Josefa a Marii, a závěr tvoří běžná otcovská scéna bezradného Josefa, jehož vykázají z místnosti, v níž ošetřují Marii.

Pilátovo kredo. Pilát z Pontu, římský prokurátor v době Ježíšově (26—36 po Kr.), který soudil Ježíše a přál si ho zachránit, klade si podle evangelia sv. Jana otázku: Co je pravda?, a to v přítomnosti Josefa z Arimatie, který k němu přišel a prosil ho, aby mu vydal tělo Ježíšovo. Autor v dialogu Žida a Římana vkládá Pilátovi do úst: „... je více pravdy v lidech než ve slovech. Mám více smyslu pro lidi než pro jejich pravdy... Ale co je pravda?“

Římské legie. Čtyři z Caesarových veteránů se sešli ve vinárně, aby společně vzpomínali na velké a památné vojenské události, jichž byli očitými svědky. Ukáže se, jak krátká je lidská paměť. Každý z nich má svůj výklad a snad i svou pravdu, že všechno bylo jinak.

Až dozní strhující výkony předčitatelů, znova si ověříte, že Čapek svým dílem netkví mimo nás, ale uvnitř jednoho každého z nás. Je jedním z hlasů našeho svědomí, z hlasů, které se domáhají slyšení při jakémkoli pomyslení na dnešní a budoucí uspořádání světa, poměru člověka k člověku a ke skutečnosti. Hlas básníka Karla Čapka nezaléhá